

ними певного рівня моральної культури. Сформувати культурно-моральний потенціал школярів можливо через активізацію їх навчальної діяльності.

Активізація навчальної діяльності школярів - сукупність заходів, прийнятих з метою їх інтенсифікації та підвищення ефективності. Активізація здійснюється за 3 напрямками:

- педагогічний - використання форм та методів, що стимулюють пізнавальні інтереси школяра,
- соціально-психологічний - організація міжособистісного спілкування, що сприяє змагальності, заохочення індивідуальних досягнень школярів;
- соціально-економічний - підвищення особистої соціально-економічної зацікавленості школярів в більш високих результатах освітньої діяльності.

Активізація процесу навчання – це процес вдосконалення методів і організаційних форм навчальної діяльності, що забезпечує активну і самостійну теоретичну і практичну діяльність у всіх ланках навчального процесу.

Отже, структура культурного потенціалу - це складнорівнева освіта, яку можна вивчати згідно компонентів їх сформованості. Всі ці компоненти пов'язані між собою, а їх відокремлення можливе лише в процесі теоретичного аналізу. Морально культурна особистість школяра характеризується, перш за все, високим ступенем людяності, шанобливим ставленням до етичних якостей іншого школяра, до його індивідуальності; усвідомленням соціальної значимості колективу, суспільства, морально-значимою поведінкою; етичною поведінкою під контролем совісті.

Література

1. Архангельський Л.М. Марксистська етика. Москва, 1985. 239 с.
2. Давидович В.Е. Сутність культури. Ростов н/Д, 1979. 200 с.
3. Межуев В.М. Культура і історія. Москва, 1977. 199 с.
4. Педагогіка: Навчальний посібник для студ. вищ. пед. закл. Москва, 2002. 139 с.
5. Пустовалов В.М. Духовно-моральне становлення особистості майбутнього вчителя. Оренбург, 2002. 43 с.
6. Рахімов О.З. Словник-довідник по нравології. Уфа, 2000. 299 с.
7. Сиденко А.С. Експеримент в школі: теорія, практика, технологія. 2000,-С. 97-101
8. Сохацький І.Р. Формування культурно-морального потенціалу студентів педвузів. Уфа, 2006. 161 с.
9. Соціологія освіти. Ростов н/Д, 2005. 319 с.

References

1. Arxangel's'kyj L.M. Marksyst's'ka ety'ka. Moskva, 1985. 239 s.
2. Davy'dovy'ch V.E. Sutnist' kul'tury'. Rostov n/D, 1979. 200 s.
3. Mezhujev V.M. Kul'tura i istoriya. Moskva, 1977. 199 s.
4. Pedagogika: Navchal'ny'j posibny'k dlya stud. vy'shh. ped. zakl. Moskva, 2002. 139 s.
5. Pustovalov V.M. Duxovno-moral'ne stanovlennya osoby'stosti majbutn'ogo vchy'telya. Orenburg, 2002. 43 s.
6. Raximov O.Z. Slovny'k-dovidny'k po нравologiyi. Ufa, 2000. 299 s.
7. Sy'denko A.C. Ekspery'ment v shkoli: teoriya, prakty'ka, texnologiya. 2000,-S. 97-101
8. Soxacz'ky'j I.R. Formuvannya kul'turno-moral'nogo potencialu studentiv pedvuziv. Ufa, 2006. 161 s.
9. Sociologiya osvity'. Rostov n/D, 2005. 319 s.

УДК 378.37.091

Мехед О. Б.,
кандидат біологічних наук,
доцент, завідувач кафедри біології,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Чернігів

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯРОЗВИВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ ШЛЯХОМ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогодні пріоритетним постає соціальне замовлення на педагога, який володіє не лише здоров'язбережувальними, а в першу чергу здоров'ярозвивальними технологіями навчання і виховання, здатний організувати освітній процес та формувати здоров'ярозвивальну компетентність учнів. Це зумовлює потребу в суттєвих змінах у професійній підготовці майбутніх фахівців різних профілів, зокрема майбутніх вчителів фізичної культури, біології та основ здоров'я у напрямку формування саме здоров'ярозвивальної компетентності. Особливої актуальності дана проблема набуває у процесі підготовки саме майбутніх педагогів, оскільки здатність фахівців такого профілю виконувати професійну діяльність залежить не лише від їхньої професійної підготовки, а й потребує високого рівня фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я. На заклади вищої освіти покладається відповідальність за модернізацію підготовки нового покоління фахівців-педагогів у напрямку опанування студентами комплексом інноваційних мотивів та ціннісних орієнтацій, знань, умінь і навичок у галузі здоров'язбереження та здоров'ярозвитку. Успішне вирішення завдань національного виховання безпосередньо пов'язане з удосконаленням підготовки майбутніх педагогів саме у галузі соціально-педагогічної діяльності. Сучасне суспільство ставить перед вчителем завдання бути не тільки неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких і різноманітних знань та високої культури, а й прагнути до втілення в собі людського ідеалу.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, майбутні вчителі, здоров'ярозвивальна компетентність

Мехед О. Б. Формирование здоровьеразвивающей компетентности молодежи путем осуществления социально-педагогической деятельности. Современность формирует социальный заказ на педагога, который обладает не только здоровьесохраняющими, а в первую очередь здоровьеразвивающими технологиями обучения и воспитания, способен организовывать образовательный процесс и обеспечивать формирование здоровьеразвивающей компетентности учащихся. Это обуславливает потребность в существенных изменениях в профессиональной подготовке будущих специалистов различных профилей, в том числе будущих учителей физической культуры, биологии и основ здоровья в направлении формирования именно здоровьеразвивающей компетентности. Особую актуальность данная проблема приобретает в процессе подготовки именно будущих педагогов, поскольку способность специалистов такого профиля выполнять профессиональную деятельность зависит не только от их подготовки, но и требует высокого уровня физического, психического, социального и духовного здоровья. На высшие учебные заведения возлагается ответственность за модернизацию подготовки нового поколения специалистов-педагогов в направлении освоения студентами комплекса инновационных мотивов и ценностных ориентаций, знаний, умений и навыков в области здоровьесбережения и здоровьеразвития. Успешное решение задач национального воспитания напрямую связано с совершенствованием подготовки будущих педагогов именно в области социально-педагогической деятельности. Современное общество ставит перед учителем задачу быть не только неповторимой личностью, носителем общечеловеческих ценностей, глубоких и разнообразных знаний и высокой культуры, но и стремиться к воплощению в себе человеческого идеала.

Ключевые слова: социально-педагогическая деятельность, будущие учителя, здоровьеразвивающая компетентность

Mekhed Olga. Formation of health-developing competence of young people through the implementation of social and educational activities. The humanistic model of the educational process defines a socially significant life strategy for the consistent formation of the teachers' health a culture as a necessary condition for the school and university students' development of the positive motivation for a healthy lifestyle. The above imposes serious requirements on the graduates of secondary education institutions and, consequently, higher education institutions, which are designed to provide professional training for teachers who would successfully prepare young people for the life under the new conditions of a humane and democratic society. It should be noted that any qualified specialist needs deep knowledge. Professionally significant personal qualities become especially important for the pedagogical activity of a teacher. Therefore, the social order for a teacher, who knows health-preserving technologies of teaching and education, is able to organize the educational process and develop the health-preserving competence of students, becomes a priority. The higher education institutions hold the responsibility for the modernization of the training of a new generation of educators in terms of students' mastering a set of innovative motives and value-based attitudes, knowledge, skills, and abilities in the field of health promotion. The successful solution of the national education problems is directly related to the improvement of training future teachers in the field of social and pedagogical activities. Modern society challenges a teacher not only to be a unique person, a bearer of universal human values, deep and diverse knowledge, and high culture but also to strive for embodying the human ideal.

Keywords: social and pedagogical activity, future teachers, health-developing competence.

Постановка проблеми. Гуманістична модель навчально-виховного процесу визначає суспільно значущу життєву стратегію послідовного формування культури здоров'я як необхідної умови розвитку позитивної мотивації учнів та студентів на здоровий спосіб життя. Новий етап історичного розвитку України вимагає здійснення реалістичної та дієвої програми формування сучасної висококваліфікованої, морально підготовленої особистості з розвинутим творчим, відповідальним ставленням до справи. Вищезазначене передбачає серйозні вимоги до випускників закладів середньої освіти, а, відповідно, і закладів вищої освіти, яка покликана забезпечувати професійну підготовку таких педагогів, які б успішно готували молодих людей до життя в нових умовах гуманного, демократичного суспільства. Зазначимо, що для будь-якого кваліфікованого спеціаліста необхідні глибокі знання, для педагогічної ж діяльності вчителя особливої важливості набувають професійно-значущі особистісні якості. Це зумовлює необхідність застосування компетентнісного підходу під час їхньої підготовки. Випускники педагогічних закладів вищої освіти (далі - ЗВО) повинні бути готовими до професійної діяльності у специфічних умовах, серед яких енергійний характер рухових дій і особливі зовнішні умови діяльності, що вимагає від них високого рівня сформованості таких якостей, як активність, здатність до адаптації в соціальній і професійній сферах, високий рівень фізіологічних і психологічних можливостей. Здатність фахівців такого профілю виконувати професійну діяльність залежить не лише від їхньої професійної підготовки, а й потребує високого рівня фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я. Для випускників педагогічних університетів важливим завданням є формування здоров'ярозвивальної компетентності як складника їхньої професійної компетентності. Це зумовлює потребу в суттєвих змінах у професійній підготовці майбутніх фахівців різних профілів, зокрема майбутніх вчителів фізичного виховання, біології та основ здоров'я у напрямку формування саме здоров'ярозвивальної компетентності. Успішне вирішення завдань національного виховання безпосередньо пов'язане з удосконаленням підготовки майбутніх педагогів саме у галузі соціально-педагогічної діяльності. Сучасне суспільство ставить перед вчителем завдання бути не тільки неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких і різноманітних знань та високої культури, а й прагнути до втілення в собі людського ідеалу.

Аналіз літературних джерел. Здоров'ярозвивальна компетентність є складним інтегрованим особистісним утворенням, сутність якого становить сукупність взаємопов'язаних складових. Педагог, прагнучи виховувати у майбутнього вчителя здоров'ярозвивальну життєву позицію, не повинен обмежуватись функцією інформатора, він повинен стати організатором здоров'ярозвивальної діяльності студентів, яка сприяє виробленню відповідних поглядів, мислення та свідомості, що необхідне для створення здоров'ярозвивального середовища у закладах вищої освіти [3].

Соціально-педагогічна діяльність як різновид професійної діяльності вчителя ґрунтується на загальних філософсько-психологічних і педагогічних підходах до трактування її сутності та структури, водночас втілює в собі соціальний аспект (соціальні проблеми вихованців, їх психолого-медико-педагогічне вивчення, соціокультурні особливості навчально-професійного середовища, тощо). Одним із пріоритетних напрямів соціально-педагогічної діяльності вчителя вважаємо налагодження співпраці та скоординованості зусиль усіх ланок соціально-педагогічного впливу на розвиток особистості з метою мотивації її до здорового способу життя, сприяння формування у молоді людини здоров'ярозвивальної компетентності. Від готовності вчителя залежить формування гармонійної у фізичному, інтелектуальному та духовному аспекті особистості учня [1]. На відміну від інших наук шкільні предмети «Фізична культура», «Біологія» та «Основи здоров'я» тісно пов'язані з долею людини: з її здоров'ям, життям [2]. Звідси випливають особистісні моральні якості вчителя та, насамперед, його готовність до навчання молоді розумінню цінності людського життя, осмисленню способів виживання на практичному рівні. Інакше наукові та професійні принципи навчання вступають у суперечливу взаємодію з суспільством [5].

З огляду на вищевикладене очевидна актуальність проблеми формування готовності майбутніх учителів до передачі учням навичок безпечного і здорового способу життя [4]. Зазначена проблема досить повно висвітлюється в наукових дослідженнях сучасних науковців, але, як свідчить аналіз організації пізнавальної діяльності студентів педагогічних закладів вищої освіти потребує уваги питання впровадження викладачами ЗВО методики формування здорового та безпечного способу життя не лише на уроках, а й при здійсненні вчителем соціально-педагогічної діяльності.

Мета статті (постановка завдань) - визначення рівнів сформованості здоров'ярозвивальної компетентності молоді за соціально-педагогічної діяльності педагога, спрямованої на мотивацію до здорового способу життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час визначення рівнів сформованості здоров'ярозвивальної компетентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки спиралися на такі показники, як мотивація до збереження здоров'я та ціннісні орієнтації (мотиваційно- ціннісний критерій), обсяг і повнота знань та процедурні навички (когнітивно-усвідомлюваний критерій), рівень адаптаційних можливостей та працездатності (особистісний критерій) [5]. Упровадження в освітній процес системи, що передбачала підготовку майбутніх фахівців до соціально-педагогічної діяльності як різновиду професійної діяльності вчителя з метою формування здоров'ярозвивальної компетентності в експериментальних групах суттєво вплинуло на загальний рівень прояву мотиваційно-ціннісного критерію, показники значно покращилися у порівнянні зі студентами контрольних груп, що навчалися за традиційною системою. Так, активний рівень сформованості здоров'ярозвивальної компетентності в експериментальних групах майбутніх педагогів становив у чоловіків – 25,5 %, у жінок – 21,1 %; нормативний рівень компетентності у чоловіків – 65,9 %, у жінок – 69,0 %; відповідно та початковий – чоловіки – 8,5 %, жінки – 9,9 %. У контрольних групах, які займалися за традиційною системою активний рівень сформованості компетентності здоров'ярозвитку спостерігається лише у 2,4 % студентів та 2,7 % у студенток, нормативний – 68,3 % у чоловіків та 58,9 % у жінок, і початковий – 29,3 % та 38,4 % відповідно. Отримані дані показують суттєву відмінність у формуванні компетентності студентів контрольних та експериментальних груп, що підтверджує ефективність упровадження соціально-педагогічних розробок в освітньому процесі.

Оцінювання набутих компетентностей студентами з огляду когнітивно-усвідомлюваного критерію під час впровадження системи, що передбачала соціально-педагогічну діяльність і традиційну системою викладання, виявило позитивну динаміку набутих знань і вмінь, які необхідні для організації та проведення оздоровчих заходів із упровадження здоров'ярозвивальних технологій лише в експериментальних групах. Сформованість компетентностей у когнітивному компоненті оцінювалася за наявністю у здобувачів освіти знань і вмінь, наявності методичного арсеналу та методик, організаційних навичок, умінь проводити оздоровчі заходи тощо. Активний рівень компетентності з огляду на когнітивно-усвідомлюваний критерій сформованості виявлено в експериментальних групах 19,15 % чоловіків і 16,90 % жінок. У контрольних групах у чоловіків не виявлено жодного студента з високим рівнем компетентності, а у жінок лише одна студентка, що становить 1,37 %. Аналогічна тенденція зберігається при аналізі компетентності студентів із нормативним рівнем, а саме: експериментальні групи – чоловіки 68,0%, жінки – 69,3 %; контрольні групи, відповідно, 61,0 % і 55,1 %, що суттєво вказує на різні рівні підготовленості студентів експериментальних і контрольних груп. З нормативним рівнем компетентності у експериментальних групах кількість студентів зростає за рахунок виходу їх із початкового рівня, а в контрольних, навпаки, кількість зростає за рахунок активного рівня. Суттєва різниця спостерігається за показниками низького рівня, де виявлені суттєві розбіжності між студентами експериментальних груп: чоловіки – 12,8 %, жінки – 12,8 % та контрольних груп – 39,0 % та 42,5%, відповідно.

Загальний рівень сформованості компетентності огляду когнітивно-усвідомлюваного критерію під час впровадження системи, що передбачала соціально-педагогічну діяльність і традиційну системою викладання, студентів експериментальних груп має позитивну динаміку, крім того в цілому позитивно впливає на формування світогляду та загальнокультурного рівня студентської молоді.

За рівнем засвоєння спеціальних знань, умінь і навичок здійснювати контроль за своєю фізичною підготовленістю, станом здоров'я, вмінням застосовувати на практиці здоров'язбережувальні та здоров'ярозвивальні технології, засоби та методи розвитку фізичних якостей студенти експериментальних груп мають суттєво кращі показники. Відповідно, впроваджена система, що включала соціально-педагогічну діяльність, в експериментальних групах посприяла підвищенню рівня підготовленості студентів експериментальних груп за критеріями організаторських, комунікативних, перцептивних, мовленнєвих здібностей, загальнокультурного рівня, соціальної активності та залучення їх до здорового способу життя.

Порівняння рівня сформованості здоров'ярозвивальної компетентності майбутніх фахівців педагогів у процесі підготовки в двох студентських групах проводилось з використанням t-критерію Стьюдента. При цьому висувалася основна гіпотеза, що на початку було взято однакові вибірки, та альтернативна гіпотеза про суттєву розбіжність між результатами вибірок. Перевірка на основі критерію Стьюдента для оцінки середніх відбувалася з використанням статистичних функцій MS Excel. Згідно результатів експерименту позитивна динаміка після експерименту спостерігається в обох групах, але в

експериментальній групі більш інтенсивно. У цілому результати проведеного експерименту, підкріплені бесідами зі студентами обох груп, дозволяють стверджувати, що впровадження в освітній процес методики навчання із застосуванням соціально-педагогічних практик, спрямованих на підтримання здорового способу життя, сприяє активізації навчальної діяльності студентів, підвищенню рухової активності, рівня фізичної підготовленості, фізичного розвитку, формуванню мотивації до систематичних занять сучасними інноваційними оздоровчими технологіями та дотримуватися здорового способу життя. Експериментальна перевірка ефективності вказаної методики достовірно покращила усі досліджувані параметри, що дає підстави рекомендувати її до впровадження в освітній процес студентів у закладах вищої педагогічної освіти України.

Проведене дослідження особливостей формування здоров'ярозвивальної компетентності майбутніх вчителів дозволило визначити критерії й показники сформованості здоров'ярозвивальної компетентності майбутніх фахівців педагогів: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-усвідомлюваний і особистісний. Також виділено три рівні сформованості їх здоров'ярозвивальної компетентності. В узагальненому вигляді це дозволяє обґрунтувати комплекс педагогічних умов, що забезпечують оптимальне функціонування розглянутого процесу, дають можливість визначити вихідні позиції, стан сформованості здоров'ярозвивальної компетентності, розробити методику її формування в майбутніх фахівців педагогів.

Висновки. Формування здоров'ярозвивальної компетентності – це багатофункціональна система; багатоаспектність медичних та гігієнічних засобів; сукупність форм, засобів і методів, які спрямовані на досягнення оптимальних результатів, спрямованих на збереження здоров'я. Робота з формування здоров'ярозвивальної компетенції повинна спрямовуватися на показники здоров'я, рівень фізичної підготовки, дані індивідуальних психолого-педагогічних особливостей студентів. Отже, наразі стало необхідним вивчення сучасних методик із зміцнення та збереження здоров'я молоді. Діяльність закладів освіти зі збереження та зміцнення здоров'я студентської молоді лише тоді вважається повноцінною та ефективною, де професійно та ефективно в єдиній системі реалізується формування здоров'ярозвивальної компетентності.

Використання системи формування здоров'ярозвивальної компетентності майбутніх вчителів вимагало проведення експерименту із впровадженням соціально-педагогічної роботи педагога, який передбачав порівняння досягнень майбутніх вчителів контрольної та експериментальної груп. Педагогічний експеримент показав ефективність запропонованої моделі формування здоров'ярозвивальної компетентності майбутніх педагогів, що підтверджено статистичними методами на рівні значущості 0,05. Проведений аналіз результатів експерименту в контрольних та експериментальних групах свідчить про результативність впровадження в процес підготовки вчителів науково обґрунтованої моделі управління цим процесом за допомогою використання соціально-педагогічної діяльності педагога, що дозволяє ефективно формувати здоров'ярозвивальну компетентність студентів такого профілю у подальшому.

Перспективи подальших досліджень направлені на розробку та подальші наукові пошуки визначення стану сформованості здоров'ярозвивальної компетентності майбутніх вчителів у процесі підготовки до використання соціально-педагогічних технологій та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов її формування.

Література

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл]. —Київ, Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
2. Мехед О. Б. Формування здорового способу життя як важлива частина виховання та соціалізації підростаючого покоління. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 4 (160) : Чернігів, НУЧК, 2019. С. 84-88.
3. Мехед О. Б., Рябченко С. В., Жара Г. І. Аналіз факторів, що впливають на формування здорового способу життя молоді. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 3 (159) : Чернігів, НУЧК, 2019. – С. 260-268.
4. Носко М. О., Грищенко С. В., Носко Ю. М. Формування здорового способу життя: навчальний посібник. Київ: Леся, 2013. 160 с.
5. Nosko, M., Mekhed, O., Ryabchenko, S., Ivantsova, O., Denysovets, I., Griban, G., Prysyzhniuk, S., Oleniev, D., Kolesnyk, N., & Tkachenko, P. (2020). The influence of the teacher's social and pedagogical activities on the health-promoting competence of youth. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(9), 18-28.

References

1. Bezpalko O. V. (2009). *Sotsialna pedahohika : skhemy, tablytsi, komentari : navchalnyi posibnyk [dlia stud. vyshch. navch. zakl]* [Social pedagogy : charts, tables, comments : tutorial [for higher school students] : Kyiv, Ukraine: Center of educational literature, 2009, 208 p.
2. Mehed, O. B. (2019). *Formuvannya zdorovogo sposobu zhittya yak vazhлива chastina vihovannya ta sotsializatsiyi pidrostayuchogo pokolinnya* [Formation of a healthy lifestyle as an important part of education and socialization of the younger generation]. *Vlsnik Natsionalnogo universitetu «Chernigivskiy kolegium» Imeni T. G. Shevchenka*, 4 (160), 84-88. [in Ukrainian].
3. Mehed, O. B., Ryabchenko, S. V., & Zhara, G. I. (2019). *Analiz faktoriv, scho vplivayut na formuvannya zdorovogo sposobu zhittya molodi* [Analysis of factors influencing the formation of a healthy lifestyle of young people]. *Vlsnik Natsionalnogo universitetu «Chernigivskiy kolegium» Imeni T. G. Shevchenka*, 3 (159), 260-268. [in Ukrainian].
4. Nosko, M. O., Grischenko, S. V., & Nosko, Yu. M. (2013). *Formuvannya zdorovogo sposobu zhittya* [Formation of a healthy lifestyle]. *Kiyv: Lesya*. [in Ukrainian].
5. Nosko, M., Mekhed, O., Ryabchenko, S., Ivantsova, O., Denysovets, I., Griban, G., Prysyzhniuk, S., Oleniev, D., Kolesnyk, N., & Tkachenko, P. (2020). The influence of the teacher's social and pedagogical activities on the health-promoting competence of youth. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(9), 18-28.